

Кравченко Т.В.,
доктор пед. наук, старший
науковий співробітник;

ПЕДАГОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ ЯК ЗАСІБ ОПТИМІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

***Анотація.** Розкрито сутність педагогічних інновацій як стратегічного напрямку розвитку національної системи освіти; схарактеризовано інноваційні технології, орієнтовані на підвищення ефективності навчального процесу у вищій педагогічній школі.*

***Ключові слова:** освітні інновації, вища педагогічна освіта, технології навчання.*

Одним із важливих напрямів розвитку сучасної системи національної освіти є розвиток інноваційних процесів і педагогічних інновацій, що актуалізує необхідність теоретичної розробки і практичного запровадження в освітню галузь їх перспективних моделей.

На важливості освітніх інновацій наголошується в таких законодавчих і нормативних документах, як Закони України „Про інноваційну діяльність”, „Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні”, накази Міністерства освіти і науки України „Про затвердження Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності”, „Про затвердження Положення про експериментальний загальноосвітній навчальний заклад”, „Про затвердження Положення про здійснення моніторингу виконання інноваційних проектів за пріоритетними напрямами технологічних парків” та ін.

Серед дослідників, які займаються розробкою цих питань, слід назвати М. Бургіна, М. Вакуленка, Л. Даниленка, І. Дичківську, В. Журавльова, М. Кларіна, О. Пехоту, О. Попову, Л. Подимову та інших.

Інноваційні процеси в системі освіти засвідчують якісно новий етап взаємодії та розвитку науково-педагогічної і педагогічної творчості, процесів застосування її результатів. Він характеризується тенденцією до ліквідації розриву між процесами створення педагогічних новацій і процесами їх сприйняття, адекватного оцінювання, освоєння та застосування, а також до подолання

суперечності між стихійністю цих процесів і можливістю й необхідністю свідомого управління ними [1, с.42].

Наука про педагогічні нововведення визначає своїм об'єктом процеси розвитку освітніх систем на основі продукування, розповсюдження й освоєння новацій, дослідження ефективності інноваційних змін. У межах педагогічної новатики формується відповідний термінологічний апарат, до складу якого входять поняття „інноваційний процес”, „інноваційна діяльність”, „інноваційна політика”, „інноваційний потенціал”, „інноваційне середовище” тощо.

Нове в педагогіці – це не лише ідеї, підходи, методи, технології, які ще не використовувалися в тих чи інших поєднаннях, а комплекс елементів чи окремі елементи педагогічного процесу, які містять у собі прогресивний першопочаток, що дає змогу під час зміни умов і ситуацій ефективно вирішувати завдання освіти та виховання.

Педагогічна інноватика за своєю сутністю – складне утворення, яке охоплює такі теоретичні блоки понять і принципів:

– створення нового в системі освіти та педагогічної науки (нове в педагогіці, класифікація педагогічних інновацій, умови створення нового, критерії новизни, міра готовності нового до його освоєння і використання, традиції і новаторство, етапи створення нового в педагогіці);

– сприйняття нового соціально-педагогічним товариством (специфіка сприйняття, освоєння та оцінювання, усвідомлення педагогічним співтовариством того, що виникає в педагогічній теорії і практиці);

– система рекомендацій для теоретиків і практиків щодо пізнання інноваційних освітніх процесів та управління ними (осмислення практики застосування педагогічних інновацій, вивчення закономірностей і форм упровадження, використання нового на засадах варіативності) [1, с.43].

Типи нововведень у закладах освіти можуть групуватися за різними ознаками. У контексті нашого дослідження на увагу заслуговує класифікація інновацій, яка базується на співвіднесенні нового щодо педагогічного процесу,

який відбувається в загальноосвітніх чи вищих навчальних закладах. У цьому плані розрізняють такі типи нововведень:

- у цілях і змісті освіти;
- у методиках, засобах, прийомах, технологіях педагогічного процесу;
- у формах і способах організації навчання і виховання;
- у діяльності адміністрації, педагогів та учнів.

Розглядаючи сутність педагогічних нововведень, слід відзначити один украй необхідний критерій цього феномена. Йдеться про те, що на відміну від природного, стихійного процесу, інновація має характер змін, які ініціюються та контролюються, змін, що відбуваються на основі раціонально-вольової дії. Іншими словами, „це штучно організований процес, спрямований і керований на досягнення певного результату” [2, с.102].

Стратегічний розвиток України нині пов’язується з інтеграцією нашої держави в європейське співтовариство. Основними напрямками культурно-освітньої і науково-технічної інтеграції визначено впровадження європейських норм і стандартів в освіті, науці і техніці, коригування стратегічних і тактичних аспектів розвитку вітчизняної освіти в контексті її інтеграції в європейський освітній простір.

Слід відзначити, що одним із ключових факторів, які справляють вплив на трансформацію системи вищої освіти, є концепція знання, яке в умовах сьогодення зазнає значних змін. Ще в середині ХХ ст. наука і знання сприймалися як абсолютні цінності, а прагнення до істини виступало одним із моральних орієнтирів. Нині все більшого визнання набуває концепція „корисного знання”, тобто знання обмеженого, сконцентрованого на конкретиці й орієнтованого на результат, що надає миттєву економічну вигоду. Це принципово змінює природу вищої освіти. Вищі навчальні заклади опинилися перед необхідністю оцінювати створений ними освітній продукт з погляду його привабливості для споживача (абітурієнта, його батьків, потенційних роботодавців). За цих умов трансформується сам навчальний процес, до змісту якого все впевненіше входять інноваційні технології, серед яких помітне місце посідають такі, як: модульна

технологія, технологія розливальної кооперації та інформаційно-комунікаційні технології.

Модульна технологія навчання дає студентам можливість вивчати курс за індивідуальним планом, достроково складати заліки за матеріалом, який входить до складу того чи іншого модулю. Залік за матеріалом конкретного модулю вважається зарахованим, якщо студент у процесі співбесіди демонструє розуміння основних ідей модулю, аргументовано викладає їх у письмовій чи усній формі. Для студентів, які успішно засвоїли навчальний матеріал і своєчасно склали заліки за всіма модулями до закінчення семестру, іспит за цим предметом відміняється.

Отже, переваги модульної технології навчання полягають у стимулюванні самостійної роботи студентів, наданні їм можливості визначати індивідуальний темп засвоєння навчального матеріалу, свободи вибору форм одержання інформації.

У педагогіці вищої школи набула визнання технологія розвивальної кооперації, в основу якої покладено ідею проектування педагогічних ситуацій. Здатність до кооперації, тобто взаємодії, розвивається тоді, коли людина стикається з необхідністю вирішення надзадач, які вона не може вирішити самотужки. Вихідний момент цієї технології полягає в конструюванні кожним учасником спільної діяльності. Потреба в перетворенні форм кооперативної діяльності виникає завдяки необхідності в узагальненні та обміні окремими знаннями, вміннями для отримання інтегративних результатів навчальної роботи. У технології розливальної кооперації постановка проблеми, ціле покладання, планування, виконання практичних завдань та рефлексивно-оцінні дії здійснюються самим студентом, тобто він стає суб'єктом власної навчальної діяльності [3, с.23].

Основними прийомами цієї технології навчання є:

- індивідуальне, а надалі парне, групове, колективне висунення цілей;
- колективне планування навчальної роботи;
- колективна реалізація плану;

- конструювання моделей навчального матеріалу;
- конструювання власної діяльності;
- самостійний добір інформації, навчального матеріалу;
- ігрові форми організації процесу навчання;
- взаємоконтроль і кооперація.

Для реалізації цих прийомів викладач повторює три технологічні такти:

Перший такт – спираючись на наявні у студентів знання, викладач висуває навчальну проблему і вводить у неї групу студентів.

Другий такт спрямований на підтримку необхідного рівня активності студентів завдяки залученню їх до самостійної діяльності.

Третій такт передбачає загальне обговорення, в процесі якого викладач спрямовує студентів на доведення правильності рішень.

Отже, переваги технології розливальної кооперації полягають у тому, що студенти набувають досвіду спільної діяльності під час організації і планування пізнавальної діяльності, формулювання рішення навчальних задач, моделювання засобів здобуття і переробки інформації.

Однією з характерних особливостей модернізації українського суспільства є його глобальна інформатизація, зумовлена використанням нових інформаційно-комунікаційних технологій в усіх сферах життя, в тому числі й в освіті.

Ключові питання інформатизації освіти, аналіз педагогічного потенціалу інформатизації навчально-виховного процесу, питання створення єдиного інформаційного простору системи освіти розглядалися у працях А. Безсонюк, В. Бикова, В. Гладких, А. Готун, Т. Захарчук, О. Кивлюк, Г. Лаврентьєвої, І. Малицької та ін. Вивчення праць зазначених авторів засвідчує, що масштабне запровадження інформаційно-комунікаційних технологій в усі ланки навчально-виховного процесу сприяє створенню інформаційного освітнього простору, в якому визначальною стає інтеграція освітніх та інформаційних підходів до змісту освіти, методів і технологій навчання і виховання.

У цьому контексті актуалізується важливість інформатизації української освіти, впровадження інформаційно-комунікативних технологій у навчально-виховний процес, що затверджено чинними урядовими документами.

Вихідні концептуальні положення означеної проблеми викладені у Законі України „Про національну програму інформатизації”, Концепції Національної програми інформатизації, Указі Президента України „Про Першочергові завдання щодо впровадження новітніх інформаційних технологій”, Державній програмі „Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці на 2006 – 2010 роки”, Концепції Державної цільової програми впровадження у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів інформаційно-комунікаційних технологій „Сто відсотків” на період до 2015 року.

Так, у Національній доктрині розвитку освіти, у частині „Інформаційні технології в освіті” наголошено на тому, що пріоритетом розвитку освіти є впровадження сучасних інформаційно-комунікативних технологій, які забезпечують подальше вдосконалення навчально-виховного процесу, доступність та ефективність освіти, підготовку молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій в освіті повинно забезпечити підвищення насамперед ефективності навчання і виховання, а також ефективності управління системою освіти.

У Законі України „Про Національну програму інформатизації” інформаційна технологія визначається як цілеспрямована організована сукупність інформаційних процесів із використанням засобів обчислювальної техніки, що забезпечують високу швидкість обробки даних, швидкий пошук інформації, розосередження даних, доступ до джерел інформації незалежно від місця їх розташування.

Вивчення наукових праць В. Бикова, М. Бухаркіної, А. Петрова, М. Жалдака, Г. Лаврентьевої, І. Малицької, Н. Морзе, Є. Полат, А. Пилипчука та ін. дає змогу визначити сутність поняття „інформаційно-комунікаційні технології”, їхні види та потенційні можливості для використання у процесі навчання, виховання та

розвитку особистості учнів. На думку цих авторів, інформаційні технології, інформаційно-комунікаційні технології – це сукупність методів, виробничих процесів і програмно-технічних засобів, інтегрованих з метою збирання, обробки, зберігання, розповсюдження, відображення і використання інформації в інтересах її користувачів.

Зміст поняття „інформаційно-комунікаційні технології” визначається також як:

– сукупність нових інформаційних технологій (методів і технічних засобів), що дають змогу знаходити, збирати, обробляти, створювати, передавати і подавати інформацію, керувати і користуватися нею та сприяти різним формам комунікації [5];

– сукупність методів і технічних засобів збирання, організації, зберігання, опрацювання, передавання та подання інформації, яка розширює знання людей і розвиває їхні можливості щодо керування технічними і соціальними проблемами [4].

Отже, інформаційно-комунікаційні технології можна визначити як сукупність методів і програмно-технічних засобів, об’єднаних у технологічний ланцюжок, що забезпечує виконання інформаційних процесів з метою підвищення їхньої надійності та оперативності, підвищує ефективність різних видів діяльності.

За своєю сутністю інформаційно-комунікаційні технології – це поєднання інформаційних технологій з комунікаційними для вирішення різноманітних освітніх задач. Тобто можна констатувати, що, крім зазначеного вище, поняття „інформаційно-комунікаційні технології” інтегрує семантику терміну „комунікація” і передбачає процес спілкування, обміну думками, знаннями, почуттями, моделями поведінки, а також діяльністю учасників комунікації, у ході якої виробляється спільний погляд на речі, події та навколишнє середовище.

Отже, інформаційно-комунікаційні технології є потужним засобом навчання і виховання, використання якого дає педагогу змогу вирішувати методичні завдання на якісно вищому рівні. Педагогічно доцільними напрямками

застосування інформаційно-комунікаційних технологій у вищій педагогічній школі є: інформаційно-пошукова робота викладачів і студентів, оперативне передавання й отримання інформації, організація творчої діяльності студентів, дистанційне спілкування суб'єктів освітнього процесу. Розмаїття ситуацій спілкування, що створюються у віртуальному інформаційному середовищі, за умов доцільного його використання, надає можливість кожному користувачу максимально реалізувати і розвинути свої особистісні і професійні якості.

Підсумовуючи викладене вище, можна зробити висновок, що для характерною ознакою сучасної вищої педагогічної освіти є її інноваційне реформування, вагомою складовою якого визначено різноманітні інноваційні технології, спрямовані на підвищення ефективності навчального процесу, формування самостійності студентів щодо здобування та переробки інформації, оволодіння вміннями суб'єкт – суб'єктної взаємодії як важливої складової майбутньої професійно-педагогічної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Вакуленко В. М. Види інновацій в освіті та їх класифікація / В. М. Вакуленко // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – 2010. – С.41–45.
2. Герасимов Г. И. Инновации в образовании: сущность и социальные механизмы (социологический аспект) / Г. И. Герасимов, Л. В. Илюхина. – Ростов н/Д: Феникс, 1999. – 214 с.
3. Глузман А. В. Инновационные технологии обучения в системе университетского педагогического образования / А. В. Глузман // Январские педагогические чтения: сб. науч. ст. КИПУ, 2010. – Вып. 11. – С.23–25.
4. Жалдак М. И. Система подготовки учителя к использованию информационных технологий в учебном процессе / М. И. Жалдак. – М., 1989. – 48 с.
5. Освітні технології: навч.-метод. посібник / [О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.; за заг. ред. О. М. Пехоти]. – К.: А.С.К., 2001. – 255 с.